

32. državni festival Turizmu pomaga lastna glava

PO ERAZMOVIH SKRITIH POTEH

Mentorici:

Natalija EKART MISLETA in Anja FERLIN

AVTORJI:

Ludvik Sukič, Zmago Kuplen, Anja Videčnik, Nika Flisar,

Ana Marija Purgaj

DOM ANTONA SKALE MARIBOR

Januar, 2018

Vsebina

KAZALO SLIK.....	2
POVZETEK	3
UVOD	4
1. TURIZEM.....	5
2. KULTURNI TURIZEM.....	6
2.1. KULTURNI TURIST	8
2.2 KULTURNI TURIZEM V SLOVENIJI.....	9
3. PREDJAMSKI GRAD.....	10
3.1 ZGODOVINA GRADU.....	11
3.2. LEGENDA O ERAZMU JAMSKEM	13
4. Z NAMI PO ERAZMOVIH SKRITIH POTEH.....	19
4.1 ANALIZA VPRAŠALNIKOV	19
4.2 SKUPAJ PO POTI LEGENDE O ERAZMU JAMSKEM.....	21
ZAKLJUČEK.....	28
PREDSTAVITEV NA TURISTIČNI TRŽNICI.....	28
VIRI IN LITERATURA	29

KAZALO SLIK

Slika 1: Predjamski grad (Lueg in Innerkrein)	10
Slika 2: Erazem Jamski	14
Slika 3: Erazem Jamski	15
Slika 4: Erazem Jamski in njegova izvoljenka.....	16
Slika 5: Erazem Jamski v svoji orožarni.....	17
Slika 6: V sožitju med gradom in jamo	18
Slika 7: Erazem Jamski	18
Slika 8: Na obisku pri Erazmu (foto: T. Šebjanič)	19
Slika 9: V Predjamskem gradu je živel Erazem Jamski s svojo izvoljenko in služabniki.....	22
Slika 10: Služabniki so imeli svoje prostore, kjer so kuhali.....	22
Slika 11: ...in spali... ..	23
Slika 12: Erazmu je v ta namen služila velika razkošna sobana.....	23
Slika 13: Zaradi Erazmovih roparskih pohodov, so Predjamski grad obkolili vojščaki... ..	24
Slika 14: ...Erazem pa je izkoristil svoje skrite jamske rove za izhod iz gradu na drugi strani jame.....	24
Slika 15: Iz svojih sovražnikov se je norčeval.....	25
Slika 16: ...pa tudi do svojih služabnikov ni bil najbolj prijazen.	25
Slika 17: Zato so ga izdali sovražniku.....	26
Slika 18: In ko je Erazem to najmanj pričakoval... ..	26
Slika 19: ...ga je doletela smrt... ..	27

POVZETEK

ŠOLA: Dom Antona Skale, Majcigerjeva 37, 2000 Maribor

tel: 02/429 57 00

e-mail: dom.antona-skale@guest.arnes.si

Naslov raziskovalne naloge: PO ERAZMOVIIH SKRITIH POTEH

Avtorji:

1. Ludvik Sukič
2. Zmago Kuplen
3. Anja Videčnik
4. Nika Flisar
5. Ana Marija Purgaj

Mentorici: Natalija Ekart Misleta, Anja Ferlin

Predjamski grad v vsej svoji veličini že več kot 800 let sredi 123 metrov visoke kamnite stene krasi severozahodni kot Postojnske kotline. Je največji jamski grad na svetu, kar je zabeleženo v Guinnessovi knjigi rekordov.

Predjamski grad velja za edini v celoti ohranjen jamski grad v Evropi, ki s svojo znamenito lego ponuja edinstven vpogled v gradbene tehnike in iznajdljivost srednjeveških ljudi, ki so svoje zatočišče iskali tik ob vhodu v jamo. Notranjost gradu nam ponuja ogled prenovljene sobe glavnega grajskega podstrešja z replikami sulic, helebard, mečev, bojnih kladiv, lokov, samostrelav in oklepov.

Z njim pa je povezana tudi legenda o roparskem vitezu Erazmu Predjamskem, ki smo jo še posebej natančno raziskali. Prelevili smo se v pravcate graščake in dan preživeli v hladnih sobanah ter skritih poteh jamskega gradu, ki ga grejejo živi spomini na čas, ko se je v njem skrival in potikal sam Erazem Predjamski.

Ključne besede: Predjamski grad, Erazem Predjamski, kulturna znamenitost, turistična ponudba, legenda

UVOD

Tudi letos nas je pozitivno izkustvo na že realiziranih projektih Doživljajske pedagogike popeljalo v kraje, kjer se je nekoč potepal Erazem Jamski.

Tovrstna oblika dela daje pozitivne rezultate na področju socializacije, razvijanja samostojnosti in osebne rasti otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, hkrati pa spoznavamo tudi naravne lepote in kulturne znamenitosti.

Turizem predstavlja obliko največje miroljubne začasne selitve ljudi. Hkrati je način življenja, ki vpliva na razumevanje in občutenje doživetij na poteh turizma. Gre za uporabo dobrin oziroma storitev, ki za preživetje niso nujno potrebne. V zadnjih letih se kot najbolj pogost turistični trend pojavlja povpraševanje po neokrnjeni naravi, kulturnih in zgodovinskih zanimivostih, po spoznavanju običajev in tradicije lokalnih skupnosti in po rekreaciji ter zdravem življenju (Mrak, Lamovšek in Fikfak, 2012).

Povabilo Turistične zveze Slovenije in Zavoda RS za šolstvo k projektu Turizmu pomaga lastna glava nas je po neprecenljivi predhodni izkušnji ponovno prepričalo, da smo se soglasno odločili, da naše potovanje ter odkrivanje nam še do tedaj nepoznanih krajev z njihovo kulturno dediščino v okviru zgoraj imenovanega projekta prikažemo in tako spodbudimo k obiskom in ogledom številne nove obiskovalce. In letošnja tema, ki povezuje kulturo in turizem, nam je še posebej blizu.

S turizmom posameznik zadovoljuje potrebe po spoznavanju drugih dežel, njihovih geografskih značilnosti in različnih kultur. Turizem je orodje, s katerim osveščamo prebivalce in vlado posamezne države o vrednosti lastne naravne in kulturne dediščine. Preko spoznavanja novih krajev in drugačne kulture se širijo obzorja posameznika. Na tak način lahko posameznik ustvarja pozitiven odnos do narave in kulture (WTO, 2005).

1. TURIZEM

Turizem je sestavni del človeške civilizacije, že odkar človek pomni. Skozi razvoj se pojavlja v bistveno spremenjenih oblikah. Predhodne oblike so se tako pojavljale že v času starih Grkov in Rimljanov. Potovali so z različnimi motivi, ki so bili povečini povezani z vero in s športom. V srednjem veku je prevladoval romarski, torej verski turizem. Obdobje renesanse in razsvetljenstva je s svojimi značilnostmi spodbudilo razvoj kulturnih potovanj in izletov v naravo, ki so bili povezani z odkrivanjem narave in zanimanjem za drugo kulturo. Velik napredek je turizem doživel po drugi svetovni vojni, ko so potovanja postala vedno bolj priljubljena (Standeven in De Knop, 1999).

Kraj, kamor se posameznik odpravi kot turist, imenujemo turistična destinacija. Gre za jasen in pogosto uporabljan pojem, vendar ga zaradi njegove kompleksnosti in večdimenzionalnosti težko definiramo. Razumevanje pojma destinacija se je skozi čas spreminjalo iz številnih razlogov, med njimi so tudi spremembe splošnih tržnih razmer in vedenja potrošnikov. Destinacija je beseda, ki izhaja iz latinščine, pomeni pa cilj, namen, mesto. V turizmu se je začela uporabljati z razvojem letalskega prometa. To je bilo v 70. letih 20. stoletja. Zamenjala je do takrat uporabljana pojma turistični kraj ali mesto. Opozoriti pa moramo na dejstvo, da ne gre samo za novo poimenovanje, kajti z menjavo pojma se je spremenila tudi vsebina, saj ima sodobni potrošnik drugačne zahteve (Vodeb, 2014).

V prihodnosti se kaže povečanje zanimanja za sprostitvene dejavnosti in kulturnozgodovinske zanimivosti, medtem ko se zmanjšuje zanimanje za tako imenovane klasične počitnice »sonca, morja in peska«. Potrebe turistov se spreminjajo. Turisti postajajo vedno bolj zahtevni, privlači jih drugačnost. Zaradi tega se mora turistična ponudba nenehno prilagajati in posodabljati svoje storitve. Oblikovati mora nove oblike preživljanja prostega časa (Mrak, Lamovšek in Fikfak, 2012).

2. KULTURNI TURIZEM

Zadnji trendi kažejo, da so mesta, njihove znamenitosti in kultura visoko v porastu po zanimanju turistov. Današnja ekonomska situacija ter življenjski stil ne dopuščajo daljših oddihov, temveč le krajša potovanja, kar pa obisk mest definitivno odraža. Tako je mestni turizem, še posebej pa mestni kulturni turizem, pritegnil pozornost nacionalnih in mestnih turističnih organizacij ter kulturnih institucij v Evropi. Širom Evrope politiki, teoretiki ter drugi, vajeni javnega nastopanja, govorijo o kulturnem turizmu, pri tem pa predpostavljajo, da vedo, kaj ta pojem pomeni, obenem pa se tudi izogibajo razčlenitvi tega pojma. Tako kultura kot tudi turizem, elementa, iz katerih je kulturni turizem sestavljen, sta pojma, ki ju je že sama po sebi težko definirati in zaradi katerih še vedno prihaja do trenj med teoretiki glede njunih definicij. MacCannell se sklicuje na kulturne produkte. Gre za izraz, ki se nanaša ne le na razvoj kulture, temveč tudi na produkte, ki so posledica tega razvoja. Turizem istoveti »z idealno areno, v kateri se raziskuje narava takih produktov« (Richards, 1996).

Sam izraz kulturni turizem se uporablja za opis potrošnje umetnosti, dediščine, folklore ter vrste ostalih manifestacij s strani turistov. Prav zaradi razsežnosti uporabe tega izraza se doslej še ni pojavila širše sprejeta definicija kulturnega turizma (prav tam).

V obliko kulturnega turizma spadajo:

- obiski muzejev,
- arheoloških krajev,
- zgodovinskih spomenikov,
- galerij,
- tradicionalnih naselbin,
- samostanov,
- naravnih predelov izredne lepote,
- stavb s posebnimi arhitekturnimi lastnostmi idr.;
- obiskovanje koncertov, gledališč, oper, tradicionalnih plesov in pevskih nastopov,
- razstav lokalnih krajevnih noš in krajevnih izdelkov idr.
- udeležba na kulturnih dogodkih, kot so festivali, družabne in miselne dejavnosti, ekskurzije, plesi idr. (Richards, 1996).

McIntosh in Goeldner (Richards 1996) definirata kulturni turizem kot »vse vrste potovanj, kjer se turisti spoznavajo z zgodovino in dediščino drugih narodov ter z njihovim sodobnim načinom življenja in mišljenja. «

V želji, da bi razjasnili pojem kulturnega turizma, je Richards (1996) v okviru organizacije ATLAS (European Association for Tourism and Leisure Education) predlagal 12 konceptualno definicijo, ki je osnovana na potrebah turistov po kulturi, ter tehnično definicijo. Konceptualna definicija organizacije ATLAS opredeljuje kulturni turizem kot: potovanje ljudi h kulturnim atrakcijam izven običajnega življenjskega okolja z namenom zbiranja novih informacij in doživetij za zadovoljitve njihovih kulturnih potreb. Tehnična definicija pa kulturni turizem opredeljuje kot vsako potovanje ljudi k specifičnim kulturnim atrakcijam, kot so kulturna dediščina, umetniške in kulturne manifestacije, umetnost ter dramska umetnost, ki se nahajajo izven njihovega običajnega življenjskega okolja.

Problem teh dveh definicij je, da obravnavata le turiste iz tujih krajev in izključujeta domače obiskovalce. Evropska potovalna komisija (City Tourism & Culture 2005) pa opredeli koncept kulturnega turizma, ki naj bi bil razdeljen na zunanji in notranji krog. Notranji krog predstavlja primarne elemente, ki jih lahko razdelimo na:

- turizem dediščine (kulturna dediščina povezana z artefakti iz preteklosti)
- turizem umetnosti (povezan s sodobno kulturno produkcijo kot, npr. sodobna arhitektura, literatura, uprizoritvene in likovne umetnosti itd.).

Zunanji krog pa predstavlja sekundarne elemente, ki jih prav tako lahko razdelimo na dva dela:

- življenjski stil (tradicija, vera, kuhinja, folklor itd.)
- kreativna industrija (internetno in grafično oblikovanje, modno oblikovanje, film, zabava, mediji itd.).

Turizem, povezan s kulturo, se lahko povezuje tudi s turizmom na kmetiji in na podeželju, pohodništvom idr. V teh oblikah turizma lahko najdemo elemente kulturne dediščine in bogastva. Ti elementi so lahko kmetijska naselja, zgodovinski spomeniki, posebne arhitekturne zgradbe (gradovi, mostovi idr.), samostani, naravna območja posebne lepote idr.

Kulturni turizem ali turizem, povezan s kulturo, je podpomenka turizma, povezanega z lokalno kulturo, še posebej v umetnosti, običajih, navadah in vedenjskih vzorcih. Po navadi se navezuje na tradicionalne skupnosti, katere imajo raznolike običaje in navade, ki jih ločujejo od drugih

tipov oziroma oblik kulture. Kulturni turizem vključuje tradicijo, kulturne objekte, kmetije, društva, ki se ukvarjajo s folkloro, muzeje, festivale in rituale. Ta oblika turizma pa postaja vedno bolj popularna po Evropi.

2.1. KULTURNI TURIST

Bonink in Richards sta definirala kulturne turiste kot turiste, ki potujejo z namenom obiska kulturnih atrakcij in ki navajajo atrakcije kot pomembne ali zelo pomembne motivatorje pri izbiri destinacije (Richards 1996, 35). Po Mckercher in Du Cros ločimo različne tipe kulturnih turistov, ki se razlikujejo ne le glede na pomembnost kulture, ki vpliva na njihovo odločitev za potovanje, ampak tudi na intenzivnost izkušnje. Ločita pet tipov (City Tourism & Culture, 2005):

- nameren kulturni turist: kulturni turizem je primarni motiv za obisk destinacije in turist ima zelo intenzivno izkušnjo;
- ogledajoč kulturni turist: kulturni turizem je primarni motiv za obisk destinacije, izkušnja pa je manj intenzivna;
- do vzeten kulturni turist: turist, ki ne potuje zaradi kulturnih razlogov, temveč z udeležbo doživi intenzivno kulturno turistično izkušnjo;
- občasen kulturni turist: kulturni turizem je šibak motiv za potovanje in posledično je izkušnja plitka
- priložnostni kulturni turist: turist ne potuje zaradi kulturnih razlogov, vendar nič manj ne sodeluje pri nekaterih dejavnostih in doživi plitke izkušnje.

Evropska potovalna komisija podaja rezultate štirih evropskih raziskav kulturnega mestnega turizma, ki orišejo profil mestnega kulturnega turista (City Tourism & Culture 2005):

- To naj bi bila visoko izobražena ženska s profesionalno ali vodilno zaposlitvijo in relativno visokimi dohodki.
- Običajno so kulturni turisti mlajši, stari med 20 in 30 let, starejši od 50 let pa v povprečju obiščejo večkulturnih znamenitosti in več napravijo.
- Kultura je najpomembnejši motiv za obisk mesta, čeprav le redki obiskovalci vidijo sebe kot kulturnega turista.

- Obiskovalce predvsem privlači zgodovinski del mesta, muzeji, umetnostne galerije in spomeniki.
- Kulturni dogodki predstavljajo manjši motiv za obisk kot stalne zanimivosti mesta. Razlog za to so najverjetneje časovne omejenosti dogodkov, težava vednosti za dogodke ter znanje jezika. Največ informacij o določeni destinaciji večina obiskovalcev dobi pri družini in prijateljih, vedno bolj pa narašča pomen interneta (tako za iskanje informacij kot tudi za rezervacijo namestitev, znamenitosti). Večina obiskovalcev sprejme odločitev o obisku kulturnega ogleda že doma (to velja zlasti za starejše obiskovalce), 30 % obiskovalcev pa se odloči, ko prispejo na željeno destinacijo.
- Mestni kulturni turisti relativno pogosto potujejo z letalom (preko 40 %), prenočujejo v hotelih, domači obiskovalci uporabljajo avto, tuji pa javni transport in hodijo peš. Najpogostejša skupina, ki obišče mesto, je par brez otrok.
- Kultura in dediščina sta v Evropi najpomembnejši državam z visoko gostoto mestnih prebivalcev (Velika Britanija in Nemčija). Angleži in Nemci skupno opravijo skoraj 40 % vseh obiskov mest.

2.2 KULTURNI TURIZEM V SLOVENIJI

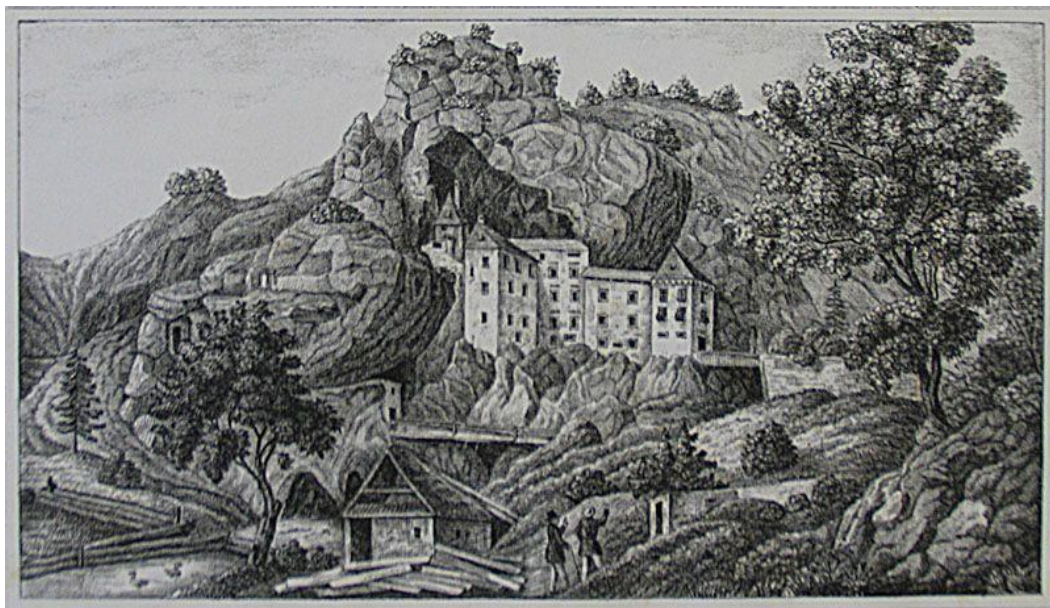
Kulturni turizem je v okviru turizma kot panoge pomemben tudi kot dejavnik izravnave med masovnim turizmom in posamičnim turizmom. Pripomore namreč k enakovrednejši porazdelitvi turistov po regijah in tako prispeva k trajnejši uporabi virov blaginje. Kot dejavnik izravnave pa nastopa tudi v samih turističnih krajih, kjer v obdobju med visokimi sezonami privlači turiste in tako omogoča ljudem stalnejšo zaposlitev. Nenazadnje je treba izpostaviti še specifičnost turizma v kontekstu ustvarjanja novih delovnih mest. Za turizem je značilno, da lahko zaposluje tudi ljudi z nižjo izobrazbeno ravno. Slednji so najpogostejši ravno v regijah s posebnimi razvojnimi problemi, ravno tam pa je prihodnost in priložnost za razvoj kulturnega turizma. Slovenija ima zelo ugodno poklicno in izobrazbeno raven tujih gostov – več kot polovica jih je višje ali visoko izobraženih, ob tem pa ima ob zavidljivo ohranjeni kulturni dediščini še naravno dediščino in dejavno sočasno ustvarjanje na področju kulture. Kar se kulturne dediščine tiče, slovenski turizem vse svoje sile usmerja v trženje le nekaterih kulturnih spomenikov, kar po eni strani vrši pritisk na te kulturne spomenike, po drugi strani pa visoko izobraženemu turistu jemlje celostno podobo v zvezi s slovensko kulturno dediščino. Kajti

glavna značilnost Slovenije je izjemna naravna in kulturna raznolikost na relativno malem geografskem prostoru. Slovenija nima kulturnih spomenikov tipa Taj Mahal ali Eiffelov stolp, ampak se njeni kulturni spomeniki in bogastvo kažejo v tako imenovanih serijah. Izjemna vrednost naše kulturne dediščine je v pojavljanju določenega tipa v geografsko razprostranjenih serijah. Taka serijska dediščina pa pogosto presega državne meje. Tak primer je srednjeveško slikarstvo, zlati oltarji, lesena etnološka dediščina ...

Druga prednost slovenske kulturne dediščine je kulturna krajina, tretja pa sorazmerno gosta ohranjenost dediščinskih prvin, vezanih na velike zgodovinske dogodke. Primer je Soška fronta ali Poljana pri Prevaljah, kjer se je bil zadnji boj v Evropi v drugi svetovni vojni (Černe in drugi 2002).

3. PREDJAMSKI GRAD

V skrajnem severozahodnem kotu Postojnske kotline, ob predjamskem prelomu, kjer ponikne potok Lokva, se za navpično, 123 m visoko skalno steno odpira zamotano kraško podzemlje. Rovi potekajo v več nadstropjih, povezuje jih vrsta brezen. Celoten podzemski sistem je dolg okoli 6,5 km in deloma urejen za turistični ogled. Pred naravnim skalnim obokom visoko v steni stoji grad.

Slika 1: Predjamski grad (Lueg in Innerkrein)

Slikovit, mogočen, izzivalen, skrivnosten in neosvojljiv grad je vpet v navpično, 123 metrov visoko steno, in tam kraljuje že dobrih 800 let. Njegovo romantično podobo dopolnjuje idilična rečica Lokva, ki globoko pod gradom ponikne v podzemlje.

Najslavnejši prebivalec gradu je bil gotovo vitez Erazem Predjamski, ki se je v 15. stoletju uprl cesarski samovolji. O njem danes živijo številne legende, ki ga na eni strani povečujejo kot strastnega, lepega, plemenitega viteza, na drugi prikazujejo pa kot razbojnika, roparskega viteza, ki ga je slednjič smrt doletela na stranišču.

Grad je dostopen samo z ene strani, toda legenda pravi, da se je razbojniški Erazem oskrboval s hrano in pijačo skozi skrivni rov, ki iz starega gradu pripelje na površje. Medtem je cesarjeva vojska leto in dan zaman oblegala njegov grad. Erazem je podlegel šele zaradi zvižaje nasprotnikov in podkupljivega služabnika.

3.1 ZGODOVINA GRADU

Jamski grad se omenja sorazmerno pozno, šele v drugi polovici 13. stoletja, ko so se zanj prepirali in spopadali oglejski patriarh in njegovi vazali grofje Goriški. Sodil je v območje oglejske gastaldije, upravljali pa so ga gradiščani iz različnih viteških rodovin. Med njimi so bili tudi Henrik, Gotfrid, Ulrik II. in Bertold, sinovi pokojnega Ulrika I. iz Jame, katerim je Gebhard III. Žovneški leta 1276, dve leti po prvi znani omembi gradu, podelil štiri hube v Loškem, v Cerknjski pokrajini.

Srednjeveške listine že zgodaj omenjajo številne gradiščane, ki so gospodovali v Jami, tako leta 1300 Bertolda iz Jame, leta 1327 pa Bertolda Attemsa, ki je takrat prejel od patriarha tri hube v vasi. Sicer pa so bili tistih dob časi nemirni, ceste v okolici Jame pa hudo nevarne. K tej nevarnosti so svoj izdatni delež prispevali tudi Jamski, saj so se vneto udeleževali spopadov, ki so se zlasti med tedanjim plemstvom kar vrstili. Tako so denimo imeli na svojem gradu zaprtega nekega Čedajca, ki so ga gospodje della Torre iz Vipave leta 1397 ujeli v Tržiču – Montfalconeju, bili pa so tudi med goriškimi ministeriali, ki so tega leta pod Friderikom Čušperškim vdrli v Furlanijo in napadli Špeter Slovenov. Ker se je napad ponesrečil, so se znesli kar nad okoliškimi prebivalci in mnoge od njih, tako kot že prej Čedajca, odvlekli kot talce v svojo ječo. Odpustili so jih šele, ko so dobili zanje zahtevano odkupnino.

Grad se okoli leta 1350, ko so se ga začasno polastili avstrijski vojvode, omenja kot castrum Laforan – Forame. Ker pa je takrat daleč naokrog veljal za razbojniško gnezdo, se ne kaže

čuditi, da je skušal Oglej divjaštvu pristriči peruti. Patriarhove čete so leta 1398 napadle »nemške upornike in hudodelce«, ki so se bili zatekli v Jamo, in jih zmogle. Utrdbo so požgali, puntarskega Pankracija Jamskega in njegove komplice iz Postojne, s Šteberka in od drugod pa je patriarh ekskomuniciral.

Po vsaki vihri pride zatišje in tako je bilo tudi tokrat. Orožje je utihnilo in odpovedati so se mu morali tudi Jamski, ki so bili po svojem poreklu takrat že vitezi iz vzhodnotirolskega gradu Lienz, po katerem so se tudi imenovali. Spričo tega smo kar presenečeni, ko leta 1397 naletimo na izjemo – eden izmed njih, Konrad, se je namreč poimenoval kar po slovensko – Conrad, burgravio di Jama. Drugi Jamski so se še v poznem srednjem veku označevali podobno kot leta 1453 vitez Nikolaj: Niclas, Burgrauē zu Luenncz vnnd Luegg – Nikolaj, gradiščan v Lienzu in Jami.

Nikolaj Jamski je kljub častem, ki jih je bil deležen, zaslovel predvsem zaradi svoje krutosti in samopašnosti. Ob uporih Tržačanov leta 1463 ga je poslal cesar z izbranimi četami v mesto, kjer je dal prijeti številne meščane, jih odvedel v stolp devinskega gradu, njihove hiše pa opleni. Zaradi takšnih in podobnih zaslug ga je Friderik postavil za tržaškega glavarja, tu pa je srboriti plemič znova zanetil upor. S pomočjo cesarske vojske ga je sicer kmalu zatrl, potlej pa se je okrutno maščeval. Njegova soldateska je tri dni plenila po mestu, mnogo puntarskih meščanov so pobili, drugi so zbežali. Takšno divjaštvo pa je naposled presedlo tudi vladarju. Nikolaja je vtaknil v ječo, na mesto tržaškega glavarja pa je postavil njegovega zeta Nikolaja Ravbarja, očeta znamenitega ljubljanskega škofa Krištofa.

Kot habsburški fevdnik na Jamskem gradu je Nikolaju leta 1478 sledil njegov bližnji sorodnik vitez Erazem, s katerim smo se srečali v Valvasorjevih pričevanjih. Našega zgodovinarja so sicer zanimale predvsem tragične okoliščine njegove smrti, vendar pa je do usodnih dogodkov prišlo iz političnih vzrokov. Cesar Friderik III. Je bil namreč vitezu zameril, da je ob spopadu med njim in Matijo Korvinom – ogrskim kraljem Matjažem – stopil na kraljevo stran in pri tem podprl 2000 Ogrov, ki so se hoteli polastiti Trsta. Incident z umorom dvornega maršala Pappenheima je izrabil, da se je znebil neljubega fevdnika, znanega po odmevnih razbojniških podvigih.

Z obleganjem Jamskega gradu se je končal njegov srednjeveški razvoj. Na njem so potlej še nekaj časa gospodarile ženske iz rodovine Luegerjev, njen zadnji predstavnik pa je bil vitez Franc, ki pa tudi ni bil rojen pod srečno zvezdo. Zgodovinar Simon Rutar citira avtorja monografije o koroškem plemstvu Weissa, ki je o njem zapisal: ...potlej so ga v njegovi hiši v

Kamniku na Kranjskem obkrožili biriči, ga zvelkli spod strehe in morilsko ustrelili, nato pa še vpraša: Se je nemara upiral izročiti prodane posesti?

V prvi polovici 16. stoletja so gradiščanili v Jami različni fevdniki, med katerimi srečamo tudi ljubljanskega plemiča Adama Purgstallerja. Ta je grad preuredil, pozidal lučaj od njega mlin v Lokvi in pristavo z živinskim hlevom. Leta 1567 je prevzel s 1200 florinti obremenjeno gosposčino v zastavno last Hans Kobenzl, vitez iz stare koroške plemiške rodovine, ki je v naslednjih letih grad temeljito preuredil in povečal. Kaže, da mu je šlo gospodarjenje dobro od rok, saj je že leta 1589 odkupil gosposčino kot svobodno posest, na katero je bilo vezano tudi deželsko sodišče. To sicer ni imelo krvave rihte, imelo pa je svoje vislice.

Dediči Hansa Kobenzla, ki je starodavni utrdbi vtisnil njen današnji pečat, so Jamo s krajšo prekinitvijo med letoma 1711 in 1716 neprekinjeno posedovali vse do leta 1810, ko je s Filipom Kobenzlom rodovina izumrla. Posest so podedovali z njo sordstveno povezani grofje Coronini s Kromberka, leta 1846 pa je obenem z nakupom gosposčin Hošperk, Šteberk, Logatec in nekaterimi fevdalnimi privilegiji prešla v last grofa Werianda Windischgrätza. Windischgrätzi so jo posedovali vse do nacionalizacije po koncu druge svetovne vojne (Stopar, 2003).

3.2. LEGENDA O ERAZMU JAMSKEM

Janez Vajkard Valvasor je leta 1689 napisal svoje najpomembnejše delo, Slava vojvodine Kranjske, v katerem je predstavil enega najskrivnostnejših gradov v deželi, Jamo, obenem pa povzel tudi zgodbo o nekdanjem grajskem gospodu Erazmu:

»Bil je dober vojščak in martoloz, zato, a tudi sicer, je z marsikom prišel navzkriž. Ko je njega dni na cesarskem dvoru spravil na oni svet maršala Pappenheima, je jadrno odnesel pete in se zatekel v svoj grad, o katerem dotlej nihče ni ničesar vedel. Zakaj bila je krog in krog divjina, na kakršno tu v dobršni meri še vedno naletimo. Vendar pa je na eno strani zdaj ni več, tam so hiše in vasi. Ko je bil kdaj doma, je sosede nenehno spravljal v hude nevšečnosti, saj neobžalovana zločesta dejanja dostihmal nalik rovkam in drugi golazni kotijo golazen. Rad se je kitil s perjem, ki ga je bil drugim pulil, kar je razumeti, da je raje živel od drugega blaga kot od svojega. Kdor mu ni rade volje dal, kar je terjal, moral je to storiti zoper svojo voljo, zakaj potlej mu je na silo vzel. Njegova pravica je bila v njegovi pesti in nožnici. Razumel se

potemtakem ni le na ubijanje, marveč, če naj povem brez olepšav v lepi stari nemščini, tudi na ropanje...

Slika 2: Erazem Jamski

Glas o Erazmovih hudodelstvih je kmalu segel do cesarskega dvora in je kaj malo pripomogel, da bi si milost pridobil tisti, ki je bil pri cesarju zaradi Pappenheimove smrti že tako zadosti očrnjen in globoko v nemilosti, saj se dotlej še ni bil prišel zagovarjat. Ker je potlej kopičil svojo krvno krivdo z žalitvami sosedov in izdajalsko pomočjo zaporniku, je gospod Gašper Ravbar, tržaški glavar, dobil nalogo, naj Jamskega ujame ali pa mu brez prizanašanja vzame življenje in naj ne miruje, dokler ga ne dobi živega ali mrtvega, pri tem pa si lahko vzame toliko cesarskih vojščakov, kolikor ga je volja...

Cesar Friderik je nato gospodu Ravbarju resno zapovedal, naj prične špiljo oblegati, da Jamski ne bo prišel ven in pobegnil. Tako ga bosta lakota in žeja prinujali, da se bo bodisi vdal ali umrl...

S takšnim poveljem so spričo cesarjeve trdne volje poslali tja celo kompanijo vojščakov, ki je morala kraj dobro zastražiti, da bi Erazem ne mogel nabrusiti pete...

Zavoljo tega se Jamski kajpak ni nameraval vdati. Še kar je zoprval, ne sluteč, da je mogoče tudi ptiču, ki si je bil spletel gnezdo visoko na pečini, priti v okom, zato se je dal v špilji večkrat videti slišati. Da bi zavrgli svoj up, kako ga bodo zlahka pritisnili ob zid, je v času posta leta 1484 s klici iz špilje nagovarjal vojščake in jih za pusta vabil k sebi. Prišel bom sam, je klical, dol k vam, ampak vidim, da nimate kar prida priboljškov in da tudi nočete k meni. Postregel vam bom zato z zalogajem mesa. Dal jim je potlej vreči dol celega, dasiravno s kraja poprej na štiri kose razkosanega vola. Vojščaki so bili spričo tega na moč začudeni, vendar so potlej pomislili, da je v špilji pač hladno in da je vitez že pred obleganjem, ki je trajalo šele komaj tri tedne, spravil noter na štiri kose sesekanega vola. Vsi štirje kosi so ostali dotlej povsem sveži in zato nikakor niso zanesljivo znamenje, da jim zgoraj ne gre z nohte. Ker so tudi dan in noč slišali v špilji govorjenje, mimo tega pa se je iz nje kar naprej valil dim in zanesljivo naznanjal, da tam dan in noč kurijo, je gospod Ravbar upravičeno sklepal, da bo Jamskega kmalu zmozel in ujel. Menil je, da ga je Erazem po takšni poti skušal spraviti od gradu proč in da je razen vola pač že vse použil, z darilom pa jih kani prepričati, da ima še dovolj živeža in da mu viktualij malo in dosti ne manjka.

Slika 3: Erazem Jamski

Toda namerilo se je povsem drugače. Medtem ko so vojščaki ves postni čas zaman vztrajali in upali, da bo glad zmojstril pečino, se je pokazalo, da so se hranili s praznim upom. Zakaj na

veliko noč jih je Erazem vnovič, tako kot že prej za pusta, povabil k sebi na velikonočno jagnje in jim potlej vrgel dol žive kostrune ali jarce. Tedaj šele je gospod Ravbar uvidel, da bo z obleganjem le stežka kaj opravil. Toda dasiravno je bil zviti in prekanjeni možak potegnil za seboj vse lestve ali pa je bil toliko više nad njimi, da ga nobena človeška moč ni mogla doseči ali ujeti, je bila Bogu vendar še vedno na voljo mreža, da se vanjo zaplete, in res je njegov lastni jezik postal mreža in vrv...

Slika 4: Erazem Jamski in njegova izvoljenka

Naposled je vzniknila pomlad, z njo pa je zlagoma prišla nesreča, ki jo je bil Jamski sam zasejal – njeni trpki sadeži naj bi potlej kmalu dozoreli. Medtem ko je že večkrat omenjeni tržaški glavar opustil vsako upanje, da bo dosegel tega previsoko sedečega ptiča, pa je ta sam poskrbel za vzrok, da se mu je upanje povrnilo, ko mu je ponudil svoj kljun s puščico, s katero naj bi ga zadel. Toda kako? Obleganec je gospoda Ravbarja večkrat posmehljivo ali resno povabil naj pride gor k njemu...

Nekega petka je Erazem obdaroval glavarja z najlepšimi ribami, sicer pa malone vsak dan s svežimi sadeži, vselej, kadar je bil spodaj gospod Ravbar navzoč...

Slika 5: Erazem Jamski v svoji orožarni

Toda glavar si svoje zvestobe ter zavezanosti cesarju in pravici ni dal odkupiti z vrtnimi sadeži, niti se z jagodami in češnjami odpraviti kakor s krogli iz mušket in pištol, pa tudi z ribami ne odribariti. Erazmovega služabnika je s priljubljeno besedo pripravil k zaupljivosti, prigovarjal mu je pogosto in vztrajno, naj, kar je že tako ali tako dolžan, ustreže svojemu vladarju in pomore odkriti, kako bi gospodu Jamskemu najpripravneje prišli do živega. Naposled ga je bogato obdaroval in mu na koncu obljubil še več daril.

Makedonski kralj Filip je menil, da nobeden grad ni nezavzeten, če vanj le lahko zleze z novci obložen osel. Zato bi tu lahko rekli, da nobeden grad ni tako visok, trden in nezavzeten, če se le z njega dol lahko spusti služabnik, ki se ne otepa denarcev. Zakaj ta komorni služabnik se je dal s srebrnimi nagibi tako pretopiti, da je obljubil izdati svojega gospoda. Predlagal je takšnote pot: štuke oz. topove, kakršne je imel glavar tri ali štiri na voljo in s katerimi je skraja nekajkrat zaman ustrelil, nakar jih je pustil mirovati, naj nameri na izbrano odprtino. On bo iz nje, ko se bo spet umetelno povzpел gor, pomolil rutico. Namerjene štuke naj glavar do noči pusti pri miru, ko pa bo potlej on pri neki drugi odprtini posvetil ven, bo to znamenje. Precej naj iz štuk sprožijo ogenj, saj je to kraj, kamor gre njegov gospod vsako noč po posebnem opravilu, ki ga še turški cesar ne more opraviti po svojem posebnem odposlancu ali vezirju, marveč le sam samcat v prvi osebi...

Slika 6: V sožitju med gradom in jamo

Rečeno, storjeno! Ko je izdajalec dal znamenje, so štuke poblisnile na odkriti cilj. Kroglja je odbila kos skale, odrobljeni okrušek je Jamskemu zdrobil golenico, drugi ga je zadel v glavo. Tako ga je doletela smrt, ne da bi se ga kroglja dotaknila, le kamen ga je bil tako trdo oplazil. Komornik je nato grad ali špiljo predal, hkrati pa pokazal dolgi prehod in izhod, ki se mu glavavar kar ni mogel načuditi...

Slika 7: Erazem Jamski

Še dandanes se dobro pozna in tudi sam sem videl, kje je kroglja odkrhnila košček skale...« (Stopar, 2003).

4. Z NAMI PO ERAZMOVIH SKRITIH POTEH

Predjamski grad se je znašel na našem programu v sklopu projekta Doživljajska pedagogika. Moramo priznati, da smo si ga kljub njegovi prepoznavnosti tokrat ogledali prvič. Ker smo z našim raziskovanjem njegove obiskanosti s pomočjo gospoda Harisa Bohorča iz turističnega podjetja Postojnska jama d. d. izvedeli, da grad obiskujejo predvsem tujci, smo se odločili, da o prepoznavnosti Predjamskega gradu izvedemo anketo pri otrocih in mladostnikih, ki bivajo v Domu Antona Skale in pri njihovih starših, nato pa izdelamo načrt za čim bolj zanimiv ogled Predjamskega gradu.

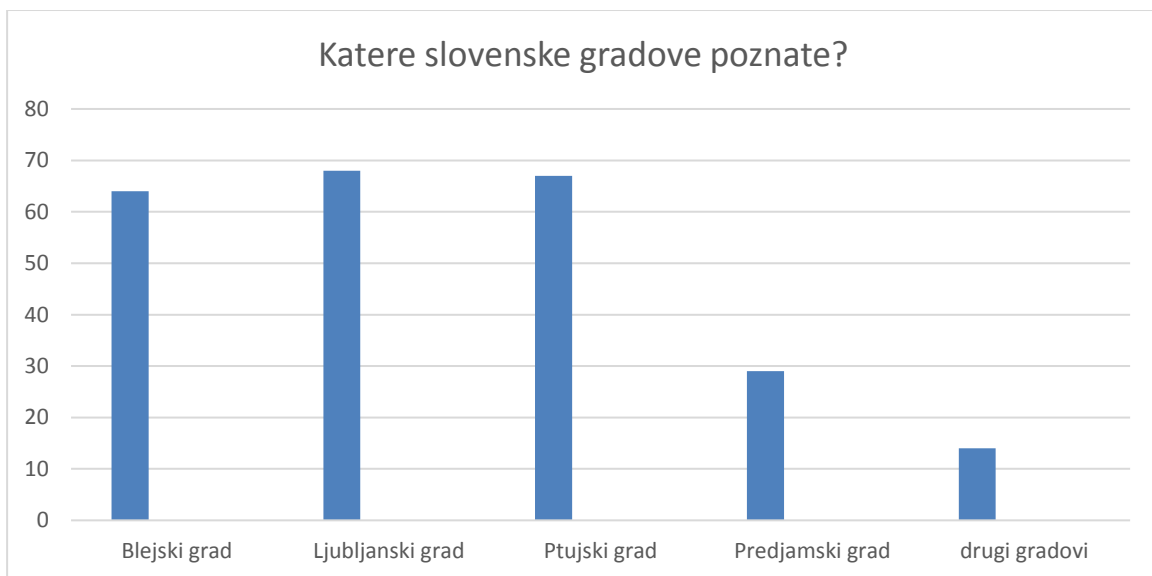
Slika 8: Na obisku pri Erazmu

4.1 ANALIZA VPRAŠALNIKOV

Otrokom in mladostnikom Doma Antona Skale smo razdelili vprašalnike, ki so se nanašali na poznavanje Predjamskega gradu. Vprašalnike smo dali tudi nekaterim našim staršem na

roditeljskem sestanku. Tako smo zbrali 68 izpolnjenih vprašalnikov, ki smo jih pregledali in dobili zanimive rezultate.

Na prvo vprašanje odprtega tipa: »Naštejte vsaj 3 slovenske gradove« so bili najpogosteje omenjeni Ljubljanski grad, Blejski grad in Ptujski grad. Predjamski grad je bil omenjen 29 krat, kar je manj kot polovica. V 14 primerih se pojavijo drugi gradovi (grad Rakičan, grad Bogenšperk, grad Vurberk, Beltinški grad...). Ti gradovi so v bližini kraja bivanja anketirancev. V spodnjem grafu so prikazani rezultati.

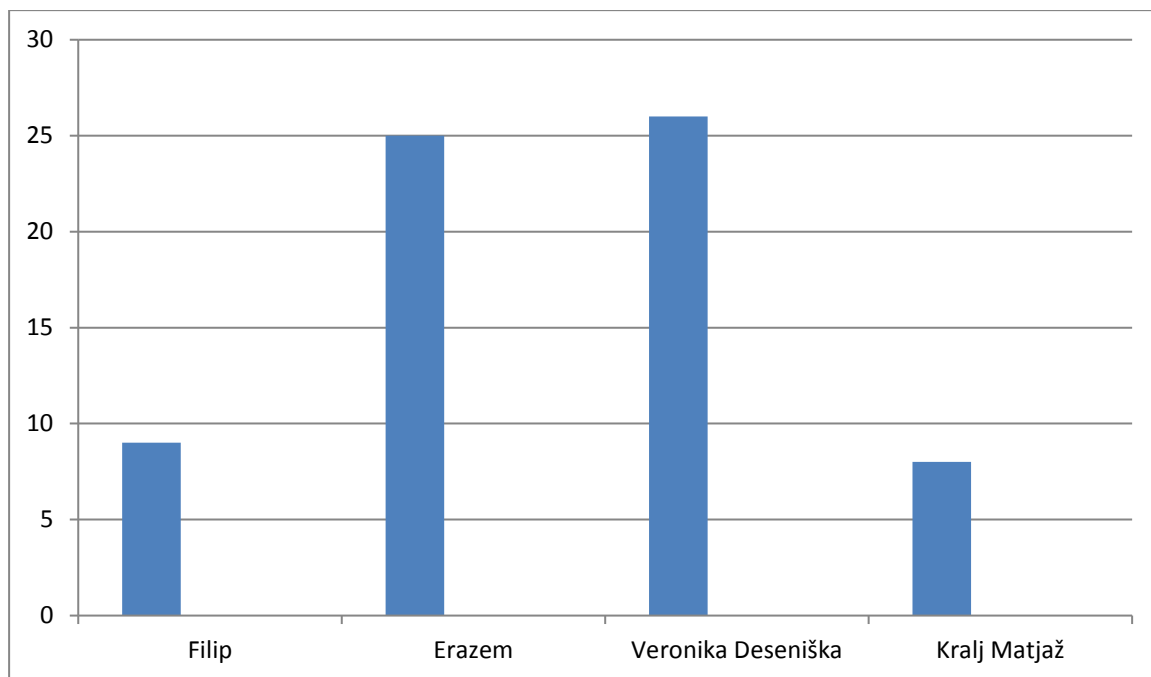
Graf 1: Pogostost omenjanja slovenskih gradov

Na drugo vprašanje: »Ali ste vedeli, da je Predjamski grad vpisan v Guinnessovo knjigo rekordov?« je 46 anketirancev odgovorilo z NE.

Tretje vprašanje se je glasilo: »Kateri je bil najbolj znani prebivalec Predjamskega gradu?«

- a) Filip
- b) Erazem
- c) Veronika Deseniška
- d) Kralj Matjaž

Odgovori so bili zelo raznoliki, največ jih je bilo prepričanih, da je v Predjamskem gradu živel Veronika Deseniška. Rezultati so predstavljeni v grafu številka 2.

Graf 2: Kdo je živel v Predjamskem gradu?

S pomočjo vprašalnika smo tako potrdili našo predpostavko, da Predjamski grad kljub dobri promociji med našimi vrstniki ni tako zelo poznan. Zato smo se odločili, da sami poizkušamo obisk te mogočne kulturne zgodovinske turistične znamenitosti narediti čim bolj zanimiv in privlačen, kar verjamemo, da nam je s pomočjo prijaznih zaposlenih turističnih delavcev pri podjetju Postojnska jama d. d. tudi uspelo.

4.2 SKUPAJ PO POTI LEGENDE O ERAZMU JAMSKEM

Naš namen je približati ogled kulturne znamenitosti mladim in mladim po srcu. Tak način smo s pomočjo Postojnske jame d. d. tudi preizkusili in popeljali na ogled še nekaj naših prijateljev iz Doma Antona Skale. Nad načinom so bili navdušeni, usvojili so nova znanja o zgodovinskih dogodkih, legendo o Erazmu Jamskem pa imajo v »malem prstku«.

Ker slike povedo več kot 1000 besed, smo se odločili, da svoj predlog načina obiska Predjamskega gradu predstavimo kar v sliki:

Slika 9: V Predjamskem gradu je živel Erazem Jamski s svojo izvoljenko in služabniki...

Slika 10: Služabniki so imeli svoje prostore, kjer so kuhali...

Slika 11: ...in spali...

Slika 12: Erazmu je v ta namen služila velika razkošna sobana.

Slika 13: Zaradi Erazmovih roparskih pohodov, so Predjamski grad obkolili vojščaki...

Slika 14: ...Erazem pa je izkoristil svoje skrite jamske rove za izhod iz gradu na drugi strani jame.

Slika 15: Iz svojih sovražnikov se je norčeval...

Slika 16: ...pa tudi do svojih služabnikov ni bil najbolj prijazen.

Slika 17: Zato so ga izdali sovražniku...

Slika 18: In ko je Erazem to najmanj pričakoval...

Slika 19: ...ga je doletela smrt...

ZAKLJUČEK

Kulturni turizem je zelo razširjena in široka oblika turizma. Za nas mlade je še posebej dosegljiv predvsem v času šolskih enodnevnih ekskurzij, lahko pa si ga zamislimo v obliki enodnevnega družinskega izleta.

Še kako uporabni so ogledi kulturnih znamenitosti, ampak za nas otroke in mladostnike predstavljajo dolgčas. Suhoparno vodenje in ogledi nas, kljub svoji bogati zgodbi, niti malo ne ganejo. Zaradi tega smo poskušali popestriti ogled tako mogočne kulturne znamenitosti, kot je Predjamski grad. Najprej smo ga obiskali kot čisto običajni turisti, in moramo priznati, da si na tistem ogledu razen zunanjega prečudovitega videza kaj več nismo zapomnili. Do prihoda domov smo že pozabili, kdo je Erazem Jamski. Zato smo se odločili, da v okviru festivala Turizmu pomaga lastna glava s pomočjo podjetja Postojnska jama d. d. naredimo obisk Predjamskega gradu privlačnejši.

Po krajši anketi, ki je potrdila namig turističnih uslužbencev, da je Predjamski grad bolj obiskan s strani tujcev, smo povzeli zgodovino gradu in se natančneje poglobili v Valvasorjev opis legende o Erazmu Jamskem. Turistično podjetje Postojnska jama d. d. nam je priskočilo na pomoč s srednjeveškimi kostumi in tako smo se odpravili v čas, ko je živel Erazem in svoje prijatelje popeljali skozi mogočne sobane in jamske predele gradu.

Tak način obiska Predjamskega gradu daje obiskovalcu pristno doživetje tistega časa, ki bi ga lahko podkrepili še z izvajanjem takratnih vsakdanjih opravil in pokušino takratnih kulinaričnih specialitet, na kar smo opozorili tudi tamkajšnje turistične delavce, ki so naše delo sprejeli odprtih rok in bodo se najverjetneje tovrstnih projektov posluževali tudi v prihodnje.

PREDSTAVITEV NA TURISTIČNI TRŽNICI

Na turistični tržnici se nam bo pridružil Erazem Jamski, ki bo vabil mimoidoče k naši stojnici, kjer bo natančno predstavljen Predjamski grad. Obiskovalci se bodo lahko preizkusili v srednjeveških igrah in v primeru dobrih rezultatov prejeli simbolične nagrade. Na pokušino bo tudi nekaj srednjeveških jedi.

VIRI IN LITERATURA

1. Černe, Tanja, Ksenija Kovačec Naglič, Lenka Molek, Stanislav Mrvič, Magda Petrič, Jelka Pirkovič in Gojko Zupan. 2002. *Analiza stanja na področju varstva nepremične kulturne dediščine*. V *Analiza stanja na področjih kulture in predlog prednostnih ciljev*, ur. Uroš Grilc, 312-419. Ljubljana : Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.
2. Mrak, G., Lamovšek A. in Fikfak, A. (2012). Turizem in poselitveni vzorci na podeželju. V *Arhitektura raziskave*. 2012/1. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo. Str. 32-42.
3. Richards, G. (1996). *Cultural Tourism in Europe*. London: CAB International.
4. Standeven, J. in De Knop, P. (1999). *Sport Tourism*. Champaign, IL.: Human Kinetics.
5. Stopar, I. (2003). *Grad Jama v Predjami*. Založba: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
6. Vodeb, K. (2014). *Turistična destinacija: sodobna obravnava koncepta*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
7. WTO. (2005). *On track for another strong year*. WTO World Tourism Barometer.